

INSPIRATIONSMATERIAL till *Kasimir och Karoline*

Det här är ett inspirationsmaterial som bygger på teman ur föreställningen *Kasimir och Karoline*. Här hittar du också diskussionsfrågor, tips på litteratur, artiklar, filmer och hemsidor. Du kan använda inspirationsmaterialet antingen inför eller efter teaterbesöket. Har du frågor eller funderingar kring materialet eller uppsättningen? Kontakta informatör Carin Hebelius på e-post carin.hebelius@malmostadsteater.se

Vad handlar pjäsen om?

Det är folkfest, öl och tivoli. Kasimir och Karoline är ute och festar tillsammans, men förhållandet knakar. Kasimir har precis blivit uppsagd från sitt jobb och han tror att Karoline inte vill ha honom längre nu när han är arbetslös. De går åt var sitt håll ut i folkvimlet bland cirkusfreaks och berg- och dalbanor. *Kasimir och Karoline* skrevs av Ödön von Horváth under tysk mellankrigsdepression när klassklyftorna var som djupast, arbetslösheten hög och nazismen på frammarsch. På Hipp är det en uppsättning med ett ungt tilltal, full av 90-tals hits i regi av Londonbaserade regissören Maria Åberg, som också beskriver sin uppsättning som en mycket mänsklig historia:

– Pjäsen målar upp en bild av ett samhälle där alla människor är definierade av sitt ekonomiska värde. Ju mindre pengar man har, desto mindre kärlek får man – och medmänsklighet kan bara de få unna sig som har råd med det. I denna groteska karusell av fattigdom och brustna hjärtan snurrar Kasimir och Karoline runt och försöker hålla fast vid sin integritet och sina framtidsdrömmar. Horváth har skrivit en intensiv, rik pjäs, på gränsen till en musical, som är dels tragikomik, dels brännande samhällskritik, men som framförallt är en mycket mänsklig historia om valen man tvingas göra när det ekonomiska trycket hotar att krossa allt i sin väg, berättar Maria Åberg.

Maria Åberg är en etablerad regissör i Storbritannien där hon framförallt arbetar på Royal Shakespeare Company. På Malmö Stadsteater har hon tidigare bl a satt upp publiksuccén *Fanny och Alexander* på Intiman.

Karaktärerna i pjäsen

KASIMIR är en ung man som just förlorat sitt jobb som chaufför. Han är ihop med Karoline. Kasimir spelas av Anders Carlsson.

KAROLINE är en ung kvinna som jobbar som kontorist. Hon är ihop med Kasimir. Karoline spelas av Karin Lithman.

SCHÜRZINGER är en man som jobbar som tillskärare. På oktoberfesten träffar han Karoline.

Schürzinger spelas av Andreas Grötzing

FRANZ MERKL är före detta kollega till Kasimir. Han har kommit på glid och suttit i fängelse flera gånger. Franz Merkl spelas av Henrik Svalander.

ERNA är ihop med Franz, som misshandlar henne. Hon har jobbat som hembiträde. Erna spelas av Johanna Rane.

RAUCH är Kommerseråd och Schürzingers chef. Han spelas av Tom Ahlsell.

SPEER är domare från Nordtyskland och Rauchs bästa vän. Han spelas av Håkan Paaske.

ELLI är en ung kvinna som festar på oktoberfesten. Hon spelas av Susanne Karlsson.

MARIA en ung kvinna som festar tillsammans med sin kompis Elli på oktoberfesten. Hon spelas av Natalie Sundelin.

I oktoberfestens freakshow ingår DIREKTÖREN (Kajsa Ericsson), UTROPAREN/GLASSFÖRSÄLJAREN (Lars Schilken), MANNEN MED BULLDOGGSHUVUDET/SJUKVÅRDAREN (Dan Kandell), JUANITA/SERVITRISEN (Katarina Lundgren-Hugg), och ARTISTEN (Peder Holm Johansen) samt MUSIKER (Anna-Karin Henrell och Anders Ortman).

Ödön von Horváth och bakgrunden till pjäsen

Ödön von Horváth (1901–1938) var en österrikisk-ungersk dramatiker och romanförfattare. Han skrev sju pjäser och tre romaner. Efter studier i Budapest, Bratislava och München bosatte sig Horváth i Berlin 1924. Han var mycket bekymrad över tidens politiska klimat och riktade stark kritik mot den växande fascismen. Han fick ett stort erkännande och vann det tyska Kleistpriset 1931. Efter nazisternas maktövertagande i Tyskland förbjöds Horváths pjäser och hans verk brändes på bokbål runt om i Nazityskland. 1933 var han tvungen att fly, först till Wien och sedan till Paris. I Paris dog Horváth plötsligt då en trädgren föll ner över honom på Champs-Élysées under ett oväder i juni 1938.

Bland Horváths mest kända verk kan nämnas pjäser som *Geschichten aus dem Wiener Wald* (1930) och *Kasimir und Karoline* (1931), samt romanerna *Der ewige Spiesser* (*Den evige småborgaren*, 1930), *Jugend ohne Gott* (*Ungdom utan Gud*, 1938) och *Ein Kind unserer Zeit* (*Ett barn av vår tid*, 1938). Horváths pjäser återupptäcktes på 1960-talet och inspirerade på dramatiker som t ex Franz Xaver Kroetz, Friedrich Dürrenmatt och Botho Strauss.

Tyskland på 1920-30-talet

"Det skiter väl jag i! Där uppe flyger tjugo industripampar omkring och under tiden går några miljoner här nere och svälter! Här ska du få höra hur det ligger det till med din jävla zeppelinare, det är rent bedrägeri och jag går inte på det längre – zeppelinaren, förstår du, är ett luftskepp och när någon av oss får syn på luftskeppet, så får han känslan av att han också är med och flyger – fast vi inte äger mer än våra slitna skor och bara har bordskanten att sätta tänderna i." (Kasimir)

1920-talet var en tid av upprymdhet och frihet, ett kort glädjeutbrott innan depressionen slog till 1929. "Det glada 20-talet" var underhållningens, konstens, litteraturens, modets,

flärdens och kabaréernas tid. Tiden var präglad av framtidstro och en övertygelse om "aldrig mera krig" och en stark tilltro till den tekniska utvecklingen. Filmindustrin blomstrade och skapade nya ideal, inte minst för kvinnorna. Jazzen drog fram och folk dansade som aldrig förr.

Men 1920-talet var också den stora inflationens tid. Tyskland var fullständigt förstört efter första världskriget och tyngdes under stora krigsskadestånd. 1923 noterade den tyska marken bottenrekord, en svensk krona motsvarade 1 biljon mark, och man fick använda en skottkärra med pengar för att köpa ägg. Efter börskraschen i New York 1929 ökade arbetslösheten katastrofalt. Den ryska revolutionen hade skapat en större medvetenhet hos den växande arbetarklassen och socialdemokrater och kommunister hade stora framgångar. Men i takt med den ökande krisen lyssnade allt fler på nationalsocialisternas (nazisternas) agitation.

När *Kasimir och Karoline* skrevs 1931 hade Tyskland 5 miljoner arbetslösa. Spelplatsen är oktoberfesten i hjärtat av Bayern, nazismens vagga, präglad av katolicism, feodalism och nationalism. Folket möttes på ölhallar och caféer, nöjesfält och tivolin. 1933 kom det nazistiska maktövertagandet. 1939 började ett nytt världskrig.

Diskutera!

Finns det likheter mellan Europa i dag och Tyskland på 1930-talet?

I pjäsen är arbetslösheten hög, är det en viktig förklaring till nazistpartiets frammarsch?

Diskutera pjäsens olika karaktärer, vilka tror du t ex kommer att bli nazister?

Det klasslösa nöjesfältet

"Egentligen ville jag ju bara ha en glass – men så flög zeppelinaren förbi och så åkte jag berg- och dalbana. Och då sade du att jag automatiskt skulle lämna dig, eftersom du var arbetslös. Automatiskt, sade du." (Karoline)

Kris och politik till trots - oktoberfesten består. Den tar inga sparpaket död på. På ett oskyldigt nöjesfält, i Weimarrepublikens Tyskland 1931, möter vi Kasimir och Karoline i von Horváths pjäs. Vad var ett nöjesfält? Vad hade det för sociologi? Nog hade det funnits marknadsgyckel och karusell tidigare – men det var först under mellankrigstiden, 1920- och 1930-talen, som nöjesfältet blev en institution. Nöjesfälten blev en kommunal ambition över hela Europa. Drevs de inte överallt kommunalt så blev de i varje fall gynnade av de styrande. Liseberg, Gröna Lund, Tivoli, och tusentals andra, hade en glamour utan konkurrens före TV:n och diskotekens tidsålder. I Sovjet kallades de Kulturparker, för att det skulle låta lite finare. Men i grund och botten var det detsamma överallt. Toppen blev berg- och dalbanan, sinnebilderna för den nya tiden, upp och ner, och en försmak av fartens tjusning, innan bilen stod till buds för de lågavlönade. Nöjesfältet blev symbolen för det folkliga, så som man, högre upp i samhället, ville ha det, glatt och förnöjt. Här möttes de lågavlönade och deklasserade, folk som hade sett sina bättre dagar, folk som sprattlade för att komma upp och folk som kände att de var på väg nedåt, människor, som objektivt sett, t ex mätt med

inkomststatistik, hade allt gemensamt men inte ville erkänna det, inte ens för sig själva. Skyll inte bara på nöjesfälten - men inte var de platsen där det som var äkta, varmt och hållfast hos människorna odlades och togs till vara. Högt ovan denna värld, ouppnåeligt högt, svävade en annan värld, begäpad av dem där nere men skyddad från insyn, herrarnas värld, symboliserad av den nya teknikens under och av de fläckfria frackarna. Med en utvald skara av dessa obesudlade flög Dr Hugo Eckener med luftskeppet "Graf Zeppelin" jorden runt år 1929: Tyskland - Tokyo - New York - Tyskland.
(ur en artikel av Per Nyström)

Diskutera!

Vad tycker du en nöjespark som t ex Liseberg, Gröna Lund eller danska Tivoli symboliserar? Är det fortfarande en plats "för alla"?

Destruktiv kärlek

"Fröken Karoline. Du behöver inte alls komma hit, för nu är det totalt slut mellan oss, också som människor. Det är inte ditt fel, det är bara min arbetslöshets fel, och det är ju helt logiskt, jävla slampa! Men om jag följer med Franz Merkl, då är det bara ditt fel – för jag är alldeles tom inuti. Det var du som bodde inom mig men idag flyttade du ut – och nu står jag här som ett rö för vinden och har inget att hålla mig till." (Kasimir)

Destruktiv betyder förstörande, nedbrytande och negativ. Det är ett motsatsord till *konstruktiv*.

Det finns många exempel på destruktiv kärlek i föreställningen. Huvudkaraktärerna Kasimir och Karoline verkar vara varandras motpoler. Han är pessimist, hon är optimist och de lockar fram varandras värsta sidor och försöker göra varandra svartsjuka. Franz och Ernas förhållande är ännu värre. Franz misshandlar Erna, och är allmänt elak och hänsynslös. Ändå stannar Erna i förhållandet.

En destruktiv kärleksrelation kan innehålla både våld och psykisk misshandel. En sådan relation blir skadlig så fort man märker att respekten försvunnit. I alla kärleksrelationer är det bästa att träffa någon som är trygg och vill en väl. Men i destruktiva relationer är det precis tvärtom.

Diskutera!

Varför tror du att det kan vara svårt att lämna någon som behandlar en illa?

Finns det något hopp för Kasimir och Karoline?

Prata om svartsjuka. Kan det vara bra för en relation, eller är det bara negativt?

Är risken stor att man blir lämnad av sin partner om man blir arbetslös?

Tips

Litteratur

Alakoski, Susanna/Nielsen, Karin (red.), *Tala om klass*, Ordfront Förlag, 2007.
Goethe, JW, *Den unge Werthers lidande*, Norstedts, 2011.
Haffner, Sebastian, *En tysk mans historia*, Norstedts, 2015.
Hirdman, Yvonne, *Den röda grevinnan: en europeisk historia*, Ordfront Förlag, 2011.
Isherwood, Christopher, *Farväl till Berlin*, Lind & Co förlag, 2011.
Johansson, Ivar-Lo, *Kungsgatan*, Bonniers, 1935.
Jordahl, Anneli, *Klass – är du fin nog?*, Bokförlaget Atlas, 2004.

Artiklar

”De flesta vet vilken social klass de tillhör”, *Dagens Nyheter*, 120622,
<http://www.dn.se/insidan/de-flesta-vet-vilken-social-klass-de-tillhor/>

”Den kreativa guldåldern. Om den tyska Weimarrepubliken.”, *Svenska Dagbladet*, 130105,
http://www.svd.se/kultur/weimarrepubliken-en-kreativ-guldalder_7797512.svd

”Varför växer SD i världens öppnaste land?”, *Sydsvenskan*, 140921,
<http://www.sydsvenskan.se/sverige/varfor-vaxer-sd-i-varldens-oppnaste-land/>

”Gymnasieungdomar om destruktiv kärlek”, *Sveriges Radio P3*, 140604,
<http://sverigesradio.se/sida/avsnitt/379089?programid=3940>

Film och TV

Diktatorn, regi Charlie Chaplin, 1940.
Kvarteret Korpen, regi Bo Widerberg, 1963.
Cabaret, regi Bob Fosse, 1972.
Maria Brauns äktenskap, regi Rainer Werner Fassbinder, 1979.
Berlin Alexanderplatz (TV-serie), regi Rainer Werner Fassbinder, 1980.
Vi barn från Bahnhof Zoo, regi Ulrich Edel, 1981.
Romeo & Julia, regi Baz Luhrmann, 1996.
Äta sova dö, regi Gabriela Pichler, 2012.

Webb

Forum för levande historia: levandehistoria.se

Arbetarrörelsen: sv.wikipedia.org/wiki/Arbetarrörelsen

Rollista och produktionsuppgifter

KASIMIR OCH KAROLINE

Av Ödön von Horváth

Spelas på Hipp 14 mars – 15 april 2015

Originaltitel: Kasimir und Karoline

Översättning: Herbert Grevenius

Bearbetning: Sofia Stenström

Regi: Maria Åberg

Scenografi och kostym: Naomi Dawson

Ljus: David Holmes

Ljud: Carolyn Downing

Musikarrangemang: Anders Ortman

Mask: Siv Nyholm

Rollista

KASIMIR – Anders Carlsson

KAROLINE – Karin Lithman

SCHÜRZINGER – Andreas Grötzinger

FRANZ MERKL – Henrik Svalander

ERNA – Johanna Rane

RAUCH – Tom Ahlsell

SPEER – Håkan Paaske

ELLI – Susanne Karlsson

MARIA – Natalie Sundelin

DIREKTÖREN – Kajsa Ericsson

UTROPAREN/GLASSFÖRSÄLJAREN – Lars Schilken

MANNEN MED BULLDOGGSHUVUDET/SJUKVÅRDAREN – Dan Kandell

JUANITA/SERVITRISEN – Katarina Lundgren-Hugg

ARTISTEN – Peder Holm Johansen

MUSIKER – Anna-Karin Henrell och Anders Ortman

Övriga roller spelas av ensemblen